

Recenzia: Brazil M. 2009: Birds of East Asia. Princeton University Press, Princeton [americké vydanie] / Christopher Helm, London [britské vydanie], 528 strán, 236 farebných obrazových príloh. Formát 14,8×20,8×3,2 cm.

Vo východnej časti Ázie nájdeme celú škálu typov prostredia od arktickej tundry a tajgy s extrémnymi klimatickými podmienkami cez vysoké pohoria, močariská, temperátne pásma s listnatými lesmi, trávnaté územia, stepi a polopúšte, obrovské rieky, jazerá, pobrežné lagúny, morské pobrežia a korálové útesy až po subtropické oblasti s vysokými priemernými teplotami, vysokou vlhkosťou a dažďovými zrážkami. Okrem iného tu môžeme obdivovať aj krásu aktívnych vulkánov a gejzírov na Kamčatke či rozľahlé pralesy Ussurijskej oblasti s pozoruhodnou faunou reprezentovanou napr. prekrásnou a najväčšou mačkovitou šelmou sveta, vzácnym tigrom sibírsym *Panthera tigris altaica*, pri Ochotskom mori hniezdi jeden z najmajestätnejších dravcov sveta, endemický orliak hrubozobý *Haliaeetus pelagicus*, na Tchaj-wane nájdeme jedného z najmenších vtáčikov kráľíka pestrého *Regulus goodfellowi*, ktorý je taktiež endemický. Pozdĺž južných pobreží východoázijského regiónu prúdia na sever teplé morské prúdy zatiaľ čo zo severu tečie studený prúd pozdĺž severovýchodného pobrežia kontinentu. Tieto a ďalšie menšie morské prúdy ako i územia, kde dochádza k miešaniu studenej a teplej vody ovplyvňujú výskyt morských planktonických organizmov a tým i rýb a vtákov, ktoré sú súčasťou potravného reťazca. Územím vedie taktiež jedna z hlavných migračných ciest, ktorá prostredníctvom sťahovavých vtákov spája také odlišné a vzdialené svety ako Jakutsko, Čukotku a Kamčatku s juhovýchodnou Austráliou a Novým Zélandom. Severovýchodné Rusko leží na konci predĺženej trasy severoamerickej migračnej cesty, pozdĺž ktorej lietajú niektoré druhy vtákov cez Beringov prieliv na severozápadnú Aljašku a opačným smerom z Aljašky do Ruska.

Kniha *Birds of East Asia* je identifikačnou príručkou zahrňujúcou všetkých 985 druhov vtákov, ktoré sa pravidelne vyskytujú na rozľahlom území najvýchodnejšej časti Palearkticej a v relatívne malom priestore severovýchodnej časti Indomalajskej oblasti. Pokrýva obrovské územie východného Ruska vrátane Sibíri a ruského Ďalekého východu, ďalej všetky pobrežné provincie východnej Číny (Fujian, Zhejiang, Jiangsu, Shandong, Hebei, Liaoning, Jilin, Heilongjiang a východnú časť provincie Nei Mongol), ostrov Tchaj-wan, Kórejský polostrov a Japonské súostrovie. Západná hranica vytýčenej oblasti prebieha približne pozdĺž 116 stupňa východnej dĺžky od západného okraja východočínskej provincie Hebei smerom na sever (medzi

polostrovom Tajmýr a deltou rieky Lena) po pobrežie ruskej Arktídy. Východnú hranicu na severovýchode kontinentu reprezentuje Beringov prieliv, ďalej prebieha pozdĺž západného pobrežia Beringovho mora a Pacifiku od Beringovho prielivu, Kamčatky, Komandorských ostrovov na juh až po ostrovy Ogasawara a Izu patriace Japonsku. Vďaka Markovi Brazilovi, skúsenému a zapálenému ornitológovi, ktorý žije v Japonsku a v oblasti dlhodobu pôsobí, máme možnosť zoznámiť sa v ucelenej podobe s bohatou avifaunou tohto v globálnom meradle mimoriadne cenného územia. Autor okrem iného prednášal ako profesor predmety Biodiverzita and Ochrana prírody na Rakuno Gakuen University na ostrove Hokkaido v Japonsku a pôsobil taktiež ako vedecký poradca - výskumník pre Natural History Television na Novom Zélande.

Úvodné časti textu pojednávajú o cieľoch príručky, rozsahu zahrnutého územia, taxonómii, nomenklatúre a určovaní vtákov, habitatoch, migrácii a zatúlaných druhoch. Nasleduje kapitola s návodom ako používať príručku, topografia vtáčieho tela a terminológia s ňou spojená, kľúč jednotlivých čeladi a citácie hlavnej literatúry. Najdôležitejšou a najobsiahlejšou časťou príručky sú druhové texty s protihľými farebnými prílohami obsahujúce údaje o veľkosti (dĺžka, rozpätie krídel) a hmotnosti jednotlivých druhov, o ich lokálnom a globálnom území rozšírenia, prostredí výskytu a terénnych určovacích znakov. Nájdeme tu i popisy neoperených častí tela, taxonomické poznámky a synonymá anglických mien príslušných druhov. Názorné farebné mapky rozšírenia rozlišujú letný areál, areál trvalého výskytu, územie v ktorom sa druh vyskytuje počas ľahu, zimný areál a konečne územie, v ktorom je druh vzácný. Autor sa snaží v knihe prezentovať maximálne množstvo informácií na minimálnom priestore, preto sú texty vytlačené pomerne malým písmom a pri popisoch sa využívajú skratky. Farebné obrázky sú dielom renomovaných ilustrátorov (niektorí z nich patria ku svetovej špičke) a zobrazujú hlavné variácie šatov spojených s pohlavím, vekovými kategóriami a poddruhmi. Ak druh zahrnuje veľa poddruhov, potom sú zobrazené tie, ktoré sa najviac líšia. Vtáky sú ilustrované v pózach, ktoré majú ukazovať dôležité behaviorálne charakteristiky. V rámci skupín vtákov resp. farebných príloh sú druhy zobrazené v mierke tak, aby sme ich mohli vzájomne vizuálne porovnať pokiaľ ide o veľkosť. Posledná obrazová príloha na strane 501 zobrazuje druhy vyhynuté,

alebo pravdepodobne vyhnuté. V dodatku na konci knihy nájdeme tabuľky s údajmi o stave jednotlivých druhov vo východnej Ázii a zoznam druhov, pri ktorých sa predpokladá, že by sa mohli na tomto území vyskytnúť. Úplný koniec knihy tvorí register vedeckých a anglických mien a na vnútornej časti zadného obalu je ešte index pre rýchle vyhľadávanie jednotlivých skupín vtákov v rámci knihy. Aby sa ušetrilo miesto a rozsah príručky ďalej nenarastal, autor sa rozhodol, že výkladový slovníček pojmov a kompletný zoznam použitej literatúry umiestni na Internet, kde si ich užívateľ môže stiahnuť z adresy <http://sites.google.com/site/birdsofeastasia>.

Ako kniha obstojí v konkurencii v porovnaní s ostatnými príručkami vtákov regiónu východnej Ázie? Aké sú jej prednosti a nedostatky? Predovšetkým zdôrazňujem, že je to vôbec prvá príručka ucelene pokrývajúca celú vytyčenú oblasť v doteraz nebývajúcej kvalite. V minulých rokoch vyšlo viacero kníh so zameraním na určovanie východoázijských vtákov v teréne, tieto sa však venujú menším územným celkom resp. avifaunám jednotlivých krajín. Spomedzi nich vyčnievajú dve veľmi praktické identifikačné príručky vreckového formátu (Wild Bird Society of Japan 1982 a Lee et al. 2000), ktoré predstavujú dobré zdroje informácií pre vtákarov pohybujúcich sa na území Japonska a Kórejského polostrova. Obidve majú stručný text a pomerne dobré farebné ilustrácie. Ďalšie príručky (Chang 1985 – Tchaj-wan; Won 1993 – Kórea; China Wildlife Conservation Association 1995 – Čína; Xu et al. 1996 – Čína), obsahujú takmer kompletne avifauny daných území (na Tchaj-wane zistili približne 450 a v Číne viac ako 1250 druhov vtákov), no majú buď žiadny alebo len minimálny (Chang 1985) anglický text, čo znamená že užívatelia, ktorí neovládajú čínštinu a kórejštinu z nich môžu vyčítať prakticky iba vedecké a anglické mená. Ich ilustrácie sú podpriemerné až dobré. Kompletnou a dobre ilustrovanou príručkou je kniha MacKinnona & Phillippsovej (2000) s anglickým textom, ktorá obsahuje všetky druhy vyskytujúce sa na území Číny, je v nej však celý rad chýb pričom nové opravené vydanie zatiaľ nevyšlo. Samostatnú kapitolu tvoria fotografické príručky. Kniha autorov Moo-Boo & Ferrar (1995) obsahuje iba 55 % kórejských vtákov, jej fotografie majú rozdielnu kvalitu, nepokrývajú všetky šaty a druhové texty sú až príliš stručné zatiaľ čo Shimba (2007) ponúka stovky síce dobrých, avšak príliš malých farebných fotografií a text priemernej kvality. Najlepšie spomedzi fotografických príručiek vychádza Kanouchi et al. (1998) s prevažne kvalitnými snímkami takmer ucelenej japonskej avifauny. Asi 2200 fotografií v knihe zobrazuje

pomerne široký repertoár postojov, šatov a vekových kategórií. Obrovskou nevýhodou tejto príručky je to, že text je v japončine a použiteľné pre nás sú iba vedecké a anglické mená. S existujúcich ruských príručiek stále najlepšie vychádza americké vydanie Flinta et al. (1989) (pôvodné ruské, alebo ešte staršie sovietske vydania majú menej kvalitnú tlač, papier a rozostrené niektoré obrázky) obsahujúce takmer všetky druhy vtákov obrovského územia v rámci hraníc bývalého Sovietskeho zväzu. V porovnaní s inými atlasmí má podrobnejší text, ilustrácie sú na svoju dobu pomerne dobré (v niektorých prípadoch priemerné). Vzhľadom na rok vydania sú niektoré údaje, vrátane taxonómie, už zastarané. Knystautas (1993) zobrazuje prostredníctvom farebných fotografií iba približne 37 % z celkového množstva 800 druhov vtákov vyskytujúcich sa v popisovanom území. Fotky sú celkom dobré avšak príliš malé, text popisuje skôr iné aspekty než je určovanie druhov v teréne. Pre úplnosť nemožno zabudnúť ešte na dve nové príručky zahrnujúce vtáky (takmer 1800 druhov) celej Palearktiskej oblasti (Arlott 2007, 2009), ktoré však majú len veľmi stručný text a ich farebné obrázky, hoci kvalitné, boli žiaľ vytlačené v malej veľkosti.

V porovnaní so všetkými hore uvedenými knihami je nová príručka Birds of the East Asia najkvalitnejšia a najobsiahlejšia. Veľmi oceňujem podrobnejší text obsahujúci dôležité základné údaje o vtáčích druhoch. Na druhej strane daňou za podrobnosť je drobný font, ktorý staršiemu človeku pri čítaní už pôsobí ťažkosť resp. bez použitia okuliarov sa nedá prečítať. Ďalšou nevýhodou knihy vyplývajúcou z podrobnosti jej obsahu je v porovnaní s niektorými inými príručkami jej vyššia hmotnosť i cena. Na druhej strane reprodukcie ilustrácií, ktoré, i keď pochádzajú z dielne 14 ilustrátorov, sú väčšinou na veľmi dobrej až vynikajúcej úrovni, vtáky na nich vyzerajú reálne a majú správny „jizz“. Azda najviac chválím a podtrhujem to, že sú dostatočne veľké a prepracované, čo človek najlepšie ocení napr. pri určovaní niektorých ťažšie determinovateľných skupín vtákov. Ako veľmi názorný príklad pritom môžu poslúžiť kolibiariky rodu *Phylloscopus*. Chvalabohu, že vydavateľ nemal tendenciu, v snahe zmenšiť rozmery a hmotnosť knihy, výrazne zmenšiť i ilustrácie, ako sa to často neuvážene robí v mnohých súčasných knihách, kde sa z vtákov stávajú „blchy“ a potom i sebe kvalitnejšie obrázky akosi zanikajú a nedajú sa z nich vyčítať detaily potrebné pre určovanie jednotlivých druhov v teréne. To býva ešte umocnené snahou zobraziť všetky vtáky v mierke podľa ich veľkosti, pričom z drobných druhov spevavcov sú potom „blchy na druhú“, čo je o to horšie, že práve pri mnohých zástupcoch

radu Passeriformes na kvalite a veľkosti obrázkov mimoriadne záleží. Keď už preberáme Palearktickú oblasť, ako odstrašujúce príklady poslúžia dve hore citované príručky (Arlott 2007, 2009), ktoré veľmi utrpeli zbytočným zmenšením autorových kvalitných originálnych kresieb. Mimo Palearktickú oblasť podobne dopadla väčšina ilustrácií autora Van Perla, ako napr. tie v knihe o vtákoch východnej Afriky (Van Perlo 1995).

Čo povedať na záver? Snáď len toľko, že plne súhlasím s vyjadrením renomovaného európskeho ornitológa a spoluautora špičkovej a medzi vtáčkarmi uznávanej príručky západopalearktických vtákov „Collins Bird Guide“ Larsa Svenssona, citovaným na zadnom obale knihy: „Mark Brazil úspešne vyplnil výraznú medzeru v ornitologickej literatúre a jeho knihu si určite vezmem so sebou kedykoľvek budem cestovať na východ.“ Príručka jednoznačne patrí k tomu najlepšiemu, čo sa za posledné roky objavilo na trhu s ornitologickou literatúrou.

Literatúra

- ARLOTT N. 2007: A Field Guide to the Birds of the Palearctic: Passerines. — HarperCollins, London.
- ARLOTT N. 2009: A Field Guide to the Birds of the Palearctic: Non-Passerines. — HarperCollins, London.
- FLINT V. E., BOEHME R. L., KOSTIN Y. V. & KUZNETSOV A. A. 1989: A Field Guide to Birds of Russia and Adjacent Territories. — Princeton University Press, Princeton.
- CHANG J. W.-F. 1985: A Field Guide to the Birds of Taiwan. Chining Book Company, Taichung.
- CHINA WILDLIFE CONSERVATION ASSOCIATION 1995: Atlas of Birds of China. — Henan Science and Technology Press, Zhengzhou.
- KANOCHI T., ABE N. & UEDA H. 1998: Wild Birds of Japan. — Yama-Kei, Tokyo.
- KNYSTAUTAS A. 1993: Collins Guide to Birds of Russia. — HarperCollins, London.
- LEE W.-S., KOO T.-H. & PARK J.-Y. 2000: A Field Guide to the Birds of Korea. — LG Evergreen Foundation, Seoul.
- MACKINNON J. & PHILLIPPS K. 2000: A Field Guide to the Birds of China. — Oxford University Press, Oxford & New York.
- MOO-BOO Y. & FERRAR G. K. 1995: Wild Birds of Korea. — Kyo-Hak Publishing Co., Seoul.
- SHIMBA T. 2007: A Photographic Guide to the Birds of Japan and North-East Asia. — Christopher Helm, London.
- SVENSSON L., GRANT P. J., MULLARNEY K. & ZETTERSTRÖM D. 1999: Collins Bird Guide. — HarperCollins, London.
- VAN PERLO B. 1995: Collins Illustrated Checklist: Birds of Eastern Africa. — HarperCollins, London.
- WILD BIRD SOCIETY OF JAPAN 1982: A Field Guide to the Birds of Japan. — Wild Bird Society of Japan, Tokyo.
- WON K. 1993: A Field Guide to the Birds of Korea. — Kyo-Hak Publications, Seoul.
- XU W.-S., ZHAO Z.-K., ZHENG G.-M., YAN CH.-W. & TAN Y.-K. 1996: A Field Guide to the Birds of China. — Kingfisher Press, Taiwan.

Miroslav Čapek